

Geçmişten Günümüze Egzama Tedavisi

ECZAMA'S TREATMENT FROM THE PAST TO NOWADAYS

Elif ATICI*

* Arş.Gör.Dr., Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Deontoloji AD, BURSA

Özet

Bu çalışmada, ilkçağlardan günümüze değin egzama tedavisinin tarihi gelişimi araştırılmıştır. 19. Yüzyıla kadar egzamanın tedavisinde humoral patoloji teorisinin hakim olduğu görülür. Hebra'nın deri hastalıklarını sınıflandırması ve bunu takiben tedavide sentetik ilaçların bulunması ile birlikte yeni bir dönem başlar. Geçmişte kullanılan bazı drogların ise günümüz tıbbında da kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Egzama, Tıp Tarihi, Halk Tıbbı Uygulamaları

T Klin Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:48-55

Summary

The historical development of the treatment of eczama has been studied from the ancient ages up to now in this article. The theory of humoral pathology was an effective sight for the treatment of eczama up to the nineteenth century. A new period begun after the classification of skin diseases by Hebra and discoveries of synthetic drugs. Some drugs which were known for these diseases in the past have also been used in the medicine of today.

Key Words: Eczama, History of Medicine, Application of Traditional Medicine

T Klin J Med Ethics, Law and History 2003, 11:48-55

Derinin tepkisini gösterebileceği sınırlı sayıda yol vardır. Bu yolların en sık karşılaşılanı ise egzama'dır. Egzama sözcüğü, dermatoloji uygulamasında sık kullanılmasına karşın tartışmalı bir sözcüktür. **Ackerman**'a göre, bu sözcük, ortak bir paydası olmayan bir takım hastalıklar için kullanılmaktadır ve dermatolojinin sözcük dağarcığından çıkarılmadır. Öte yandan dermatoloji uygulamasının beşte birinde bu hastalıklar yer alır (1). Viyanalı **Ferdinand von Hebra**'nın "egzamaya benzeyen her şey egzama'dır" sözü, egzama ile ilgili bulguların günümüzde bile tam anlamıyla çözümlenemediği gerçeğini anlatır (2,3). Bilindiği gibi egzama, bir hastalık değil, morfolojik (histopatolojik ve klinik) bir olgudur (4). Derinin enflamatuar cevabının bir örneği olarak kabul edilen egzama için standardize bir terminoloji yoktur. Egzamanın çok sayıda nedene bağlı olarak ortaya çıkışı ve terminolojisinin tartışmalı olması nedeniyle çoğu klinik tiplerinin sınıflandırılması zordur (2,3,5).

Egzama, Yunanca **ec** (dış, -in üzerine), **zeein** (kaynamak) ve **ma** (-nin sonucu) sözcüklerinden oluşmuş olup, eski Yunanca'da kaynayan bir denbire fıskıran, püsküren, köpüren anlamına gelir (1-4). Deride su dolu kabarcıkların yüzeye açılmasını, kaynayan bir suda hava kabarcıklarının yüzeye çıkmasına benzediği için olağanüstü bir sözcüktür (1). İlk olarak M.Ö. 550 lerde **Aetus D'amado** tarafından kullanıldığı sanılmakla birlikte babalık hakkını **Hipokrat** ve **Baschios**'a tanıyanlar da vardır (2). İngiliz dermatolog **Willian**'ın 1808 de egzamayı ilk olarak sınırlandırmasına kadar, eski dermatologlar deride gördükleri her lezyonu bir püskürme olarak dikkate aldılar ve egzama olarak adlandırdılar (2,3,6,7). **Hebra**'nın 1845 de deri hastalıklarının histolojik sınıflamasını yapmasıyla ilk çağlardan beri tıp anlayışının temelini oluşturan humoral patoloji teorisi reddedilmiştir (8,16). Kaynaklar incelendiğinde egzamanın tedavisinde kullanılmış olan bitkisel, hayvansal ve madensel

droglar ile kan alma, dağlama, akupunktur, diyet ve balneoterapi yöntemlerinin humoral patoloji teorisine dayanarak uygulandığı görülmektedir. Bunların yanı sıra mistik nedenlerin hastalık yaptığına inanılarak yapılan telkin tedavisi yer almaktadır. 1906 da Avusturyalı **von Pirquet**'in eski Yunanca **allos** (başka) ve **ergos** (eylem) sözcüklerinden oluşan **allerji** terimini ve 1923 de **Coca**'nın tuhaf hastalıklar anlamına gelen **atopi** terimini kullanmasıyla birlikte 1910 lu yıllarda allerjik hastalıklarda histaminin etkisi gösterilmiştir (9). İlk olarak **Collow** ve **Young** tarafından adlandırılan steroid, 1936 da **Kendall** tarafından izole edilmiş (10,11) ve 1950 li yıllara doğru kortikosteroidlerin deri hastalıklarında lokal olarak kullanımı başlamıştır. 1950 li yıllardan sonra **Mısırlı El Hefnavi, Şadi** ve **El Müfti**'nin eski Mısır papirüslerine dayanarak psoraleni bulmalarıyla egzama sınıflaması içinde yer alan atopik dermatit tedavisinde başarıyla uygulanan fotokemoterapi (PUVA) yöntemi geliştirilmiştir (9). XIX. yüzyıla kadar süregelen tıp anlayışının değişimi ile egzama tedavisinde sentetik ilaçların kullanımının yanı sıra nedenlere yönelik önlemler geliştirildiği görülmektedir. Ancak, yüzyıllardır egzamanın tedavisinde kullanılan olan droglar ve uygulamalar, günümüz halk tıbbında yaşamaya devam etmiştir (12).

Bu çalışmada, çeşitli kaynaklara dayanarak egzama tedavisinin ilkçağlardan bu yana tarihsel gelişimi ele alınmış ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

Egzamanın Tarihi Gelişimine Bir Bakış

İlkçağlarda **Eski Mısır, Yunan, Roma, Hint, Çin** ile ilgili kaynaklar deri hastalıkları ile uğraşan kişileri bildirmektedir (6). İlkçağlarda, tıp anlayışı, humoral patoloji teorisine dayalıdır. Vücutta bulunan dört sıvının (kan, balgam, safra, sevda) kirlenmesi ve bunların arasındaki dengesizliğin hastalıkları oluşturduğuna dair inanç, yüzyıllar boyunca süre gelmiş ve tedavide kan alma, müshil, kusturucu, idrar söktürücü, lavman, dağlama gibi boşaltma yöntemleri uygulanmıştır (13). Bunun yanı sıra mistik nedenlerin hastalık yarattığına inanılarak yapılan telkin tedavisi yer almaktadır. Bugün de devam etmekte olan eski inanç ve geleneklerin kökeni ilkçağlara kadar uzanır (12).

Eski Mezopotamya topluluklarında bilimsel bir tıp anlayışı olmadığından tıpta kullanılan bitkisel, hayvansal ve madensel drogların hazırlanması primitif düzeydedir ve bu drogların hemen hemen bugünkü gibi hazırlanmakta oldukları görülür (12-14). Bugün de süren, tedavide kullanılan bitkilerin gece ay ışığında toplanması ve kurutulması geleneğinin Eski Mezopotamya'da da olduğunu görmekteyiz (12,15). Hastalıkların mistik güçler ve kan yoluyla geçtiğine inanan Eski Mezopotamyalıların reçetelerinde deri hastalıklarının tedavisinde kükürdün yer aldığı bilinmektedir (14,16-18). Eski Yunanca'da **Theion**, Arapça'da **kibrit.**, İbrani-ce'de **gophrit** ismini alan kükürt (sulphur) ilk olarak Babil'de nehir kenarında bulunmuş ve özellikle kaşıntı giderici olarak kullanılmıştır (19, 20).

İlkçağlardan beri bileşiminde bulunan tanen nedeniyle antidiyaretik etkiye sahip, nar kabuğu (Cortex granati fructum) ile yumuşatıcı ve müshil olarak kullanılan badem yağının (Oleum Amygdalae Expressum) da tedavide yer aldığını görmekteyiz (18,21). Humoral patoloji teorisine dayanarak kan aldırma geleneği ve bunun için sülük (Hirudo medicinalis L.) kullanımı yüzyıllar boyunca süregelen ve egzamanın tedavisinde de kullanılmıştır (13, 22).

Eski Mısır'a gelince tıp tarihi ile ilgili ilk belgeler arasında yer alan Mısır papirüsleri içinde M.Ö. 1550 yıllarına ait olan **Ebers Papirüsü**'nde deri hastalıklarına ve tedavisine yer verildiği görülmektedir (13). Tedavide özellikle merhemler kullanılmış olup bunlardan biri de kükürttür (16, 23). Dışarıdan pomat şeklinde, içeriden ise leblebi unu ile yapılmış haplar halinde hastaya verilen, bileşimindeki fenol türevlerinden (gaiakol, etil gaiakol, kreosol vs) dolayı antiseptik ve antiparaziter etkiye sahip ardıç katranı (Pix Juniperi, Cupressaceae) eski Mısır'ın tıbbi papirüslerinde kayıtlıdır. Tedavide, aynı zamanda öksürük kesici ve balgam söktürücü olan hünnap meyvesinin (Fructus Jujubae, Rhamnaceae) yumuşatıcı özelliğinden yararlanılmıştır (18).

Eski Hint'te M.Ö.700 yıllarına ait olan **Ayurveda** adlı kutsal kitapta yer alan hastalıkların içinde bazı deri hastalıkları da vardır (17). Tedavide boşaltıcı yöntemlerin uygulanması kadar, bugün de

geçerliliğini koruyan diyet tedavisine önem verildiği görülmektedir (13). **Muscat** ve **Sumatra**'dan Hindistan'a getirilen kükürt, Hint hekimlerince kutanöz etkisi nedeniyle kullanılmıştır (19).

Eski Çin tıbbında ilaç kullanımından çok diyet, masaj, jimnastik, gevşeme yolu ile kineziterapi, moxa ve akupunkturdan yararlanılmıştır (17). Çin felsefesi pozitif unsur Yang ve negatif unsur Yin arasındaki dengenin düzenlenmesi esasına dayanır. Akupunktur ve moxa, Çin tıbbının yaklaşık dört bin yıldır uyguladığı ve tıp tarihinin en eski, en karakteristik tedavi tekniklerindedir. Akupunkturun temeli, insan bedeninin yüzeyindeki belirli noktalara (618 nokta) ince iğnelerin, farklı derinliklere batırılması esasına dayanır (24). Eski Türklerde bu uygulama, hastalığa neden olan kötü ruhları vücuttan uzaklaştırılması amacını taşıırken, Çinliler pozitif (Yang) ve negatif (Yin) kuvvetleri dengelemek için uygulamışlardır (17). Günümüzde de alternatif tedaviler arasında yer alan akupunktur, müzmin egzamanın tedavisinde uygulanan bir yöntem olarak bilinmektedir (25). Ayrıca M.Ö. 3217 yıllarında **Shenn-Nung**'un yazdığı, 365 drog içeren **Pen Tsau Tsiu** adlı eserde egzama tedavisinde kullanılan kükürt yer almaktadır (13). Aynı kişi, derilerine zarar verebileceği gerekçesiyle hamile kadınların karides ve tavuk yemelerini yasaklamıştır. Bu, egzama etyolojisi içinde yer alan besin allerjisi hakkında bilinen ilk tarihi bilgidir (26).

Hasta insanın toplum içindeki durumunun zaman içinde değişiklik gösterdiği görülmektedir (27). Yunanlılar, tartışmasız kabul edilen sihre dayalı tıbbi görüşleri yıkmaya, doğayı izlemeyi temel olarak, akla uygun bir tıp anlayışı oluşturmaya çalıştılar (17). **Antik Yunan**'da hastalık lanetlenmiş ve durumu umutsuz görülen hastaların tedavisi etik dışı kabul edilerek, tedavi hizmeti veren Asklepyonlara sadece iyileşebilecek olanlar kabul edilmiştir (27). Asklepyonlarda özellikle su, güneş tedavileri, hidro ve helioterapi, fizik tedavi metodları, hijyen ve gıda tedavileri uygulanırdı. Günümüze dek gelebilmiş tek asklepyon olan **Bergama Asklepyonu**'ndaki banyoların kuvvetli radyoaktiviteye sahip oldukları bugün bilinmektedir (13). Bundan yüzyıllar sonra ise, 1950'li yıllarda,

diğer ilaçlarla tedavi edilemeyen kronik egzamalı hastalarda röntgenin tedavi amacı ile kullanıldığı görülür (28). Eski Helen Edebiyatı dendiğinde akla "banyo ve kaplıcaların destanı" gelir. Homerus'nun yazmış olduğu İlyada ve Odise için ise bir "su ile tedavi tarihi" denilebilir (29). Antik devirlerde hamamlar yalnızca yıkanma ve temizlik için değil tedavi amacı ile de kullanılırdı (27). Bu amaçlardan biri de egzamanın da yer aldığı deri hastalıklarının tedavisidir.

Günümüzde ruhsal nedenlerin deri belirtilerinin ortaya çıkmasında etken olduğu, bastırılmış anksiyetesi olan ve gergin kişilerde kaşıntı duyusunun daha yoğun hissedildiği öne sürülmektedir. Örneğin egzama sınıflaması içinde yer alan atopik dermatitte epizodun başlamasından önce, relapslarda ya da alevlenmelerden önce duygusal (emosyonel) travmatik yaşantıların varlığı ortaya konmuştur (30). **Joseph V. Kaluder** egzamayı psikosomatik deri hastalıkları içinde ele almıştır (31). Geçmişe döndüğümüzde ilk psikomatik yaklaşımın Eski Yunan tıbbının mitolojik döneminde ortaya çıktığı görülmektedir.

Apollon-Kheiron-Asklepios üçlüsü sembolik açıdan incelendiğinde, **Apollon**'da ruhsal dengenin ön planda tutularak ruhun (psyche), bedene (soma) egemen olduğunu, **Kheiron**'da ruhun ihtiyaçlarının hiçe sayılarak sadece bedene önem verildiğini, **Asklepios**'da ise ruh ve beden bütünlüğünden söz edildiğini görürüz (17). Bedensel hastalıklarda ruhsal etkenlerin de rol oynayabileceği konusunda ve tedavide bedensel ve ruhsal bir rahatlama sağlama çabasında ilk bilinçli psikosomatik yaklaşım, M.Ö. V. yüzyılda **Hipokrat** (M.Ö.460-370) tarafından yapılmıştır (32). **Hipokrat**, bir hastalığın tanısında temel aldığı faktörler içinde kaşıntıya da yer vermiştir (27). Egzama sınıflaması içinde yer alan allerjik kontakt dermatit ve atopik egzama etyolojisinde allerjenlerin yer aldığı bilinmektedir. Allerji hakkında bilinen ilk tanıma **Hipokrat** tarafından, ürtiker ve gastrik manifestasyonlar veren bir gıda entoleransı şeklidir (33). **Aristoteles**'in (M.Ö.384-322) kitaplarında ise kükürdün özellikle kaşıntı için yararlı olduğu yer alır (19). Ayrıca bileşimindeki müsülaj etkisi nedeniyle deri çatlakları ve egzamada hem

çıerden, hem de dışardan yumuşatıcı olarak kullanılan, lapa şeklinde hazırlanmış ayva çekirdeği (Semen Cydoniae, Rosaceae) Eski Yunan tıbbında da kullanılırdı (18).

Eski Roma'da M.S. I. yüzyılda **Aurelus Cornelus Celsus** (M.S.3-64), yazmış olduğu **De Re Medicina** adlı eserinde içinde egzamanın da yer aldığı 40 çeşit deri hastalığı tanımlamıştır (17). İlk kez tedavi amacı ile kükürt banyolarının kullanımını Roma tıbbında görmekteyiz. **Mettler**, bu konuda kükürt banyolarının Celsus'a dayandığını bildirir (18). Aynı yüzyılda yaşamış olan Romalı hekim **Largus, De Compositione Medicamentorum** adlı eserinde kükürtten, **Dioscorides** (M.S.I.yy.) ise Arapçada **Kitab al-Hasayiş**, Latince **Materia Medica** adıyla geçen farmakolojik eserinde kükürt ve katran (tart) dan söz eder (13,18). Deri hastalıklarında katranın kullanılması, **Plinius** (M.S.23-79) ve **Galen** (M.S.130-200) ile başlamış olup Ortaçağda bütünüyle unutulmuş bu tedavi şekli, daha sonra XIX. yüzyılda **Hebra, Wilkinson** ve **Bazin** tarafından dermatoterapiye kazandırılmıştır (34). M.S. III. yüzyılda **Areteus** ise lapa şeklinde hazırlanan ebeğümecinin (Malva Silvestris L. Malvaceae) tedavide kullanıldığını bildirir (18). Ebeğümeci, bileşimindeki müsülaj nedeniyle yumuşatıcı etkiye sahiptir. Bunların yanı sıra, Eski Roma'da da humoral patoloji teorisine göre kan aldırmanın da tedavide kullanıldığını görmekteyiz (13).

Ortaçağ Avrupasında Hıristiyanlığın yayılması ile birlikte İsa Peygamberin hastalıkların Tanrı tarafından kulunun sabrını, Yaradanına olan imanını denemek için bir tecrübe olduğunu, yapılacak olanın umut, iman ve dua ile sabretmek olduğunu söylemesi, tıpta farklı bir yaklaşımı beraberinde getirdi. Böylece hastalıklar, dua ve günah çıkartılması ile tedavi edilmeye başlandı. Hastaneler, tıbbi yardım verilmesi yerine kimsesiz ve düşkünlere barınak oluşturdu. Manastır tıbbından laik tıba geçişte, tıp okullarının açılması ile dört madde teorisine dayanarak dört mizaç yaklaşımı ortaya atıldı. Sıcak ve nemli kanın çokluğunda neşeli, soğuk ve nemli balgamın çokluğunda tembel, sıcak ve kuru sarı safra çokluğunda öfkeli, soğuk ve kuru kara safra çokluğunda ise melankolik tipler olacağı

söylenerek **Galen**'in ortaya attığı zıddı zıtlı tedavi prensibi benimsendi. **Galen** ve **İbn-i Sina**'nın formüllerine sadık kalındı (17, 35). XIV. yüzyıl Avrupa'sında bir kadın manastırına giren erkeğin vücudunda herhangi bir deri döküntüsü, ben, siğil bulunduğu takdirde bunlar hastalık olarak görülmez, şeytanın mührü olarak yorumlanır, kişi ölümle cezalandırılırdı (17).

Rönesans ile birlikte tıpta realizmin etkileri sonucu klinik gözlem ve deneye ağırlık verilmesiyle yeni hastalıkların tanımlandığı, anatomi ve kimyanın geliştiği görülmektedir. XVI. yüzyılda artık doğal drogların yanında, bunların etken maddelerinden söz edilmeye başlandı (13). Böylece egzamanın tedavisinde çağlar boyu yer alan kükürt, **Paracelsus** (1493-1541) ile batı farmakopelerine girmiş oldu. Ayrıca psikolojik faktörlerin hastalıklar üzerindeki rolü ile ilgili görüşler ortaya çıktı ve psikolojik mekanizmayı inceleyenler arasında **Paracelsus** da vardı (16,17).

19. yüzyıl başlarına kadar yapılan çalışmalar ve sınıflandırma girişimleri herhangi bir sistemden yoksun olduğu için dermatoloji alanında uzun süre gelişme görülmemiştir (9). O dönemlerde günümüzün teknik olanaklarının bulunmaması hastalıkların morfoloji açısından görülmesi ve değerlendirilmesi zorunluluğunu getirmiştir. Hastalıklar önce morfoloji ve semptomatoloji devrini yaşamışlardır. Pasteur ile başlayan mikroorganizma devri ile birlikte patojenite ön plana geçmiştir. Böylece deride görülen her lezyon bir püskürme olarak dikkate alınmış ve zona, psoriasis, pemphigus gibi farklı hastalıklar bile bir döküntü olarak kabul edilerek egzama olarak adlandırılmışlardır. 19. yüzyıla kadar süren bu karmaşa, İngiliz dermatolog Willian'ın egzamayı ilk kez sınırlandırması ile giderilmeye başlanır (2). Willian'ın egzamanın formlarını dış uyaranlara göre ayırmasını, 1845'de Hebra'nın deri hastalıklarının sınıflandırılmasını patolojik anatomilerine göre yapması izler (7). Günümüzde allerjik yapıda olmayan reaksiyonlar egzama olarak kabul edilmemektedir (3). Allerjinin tanımı 1906 yılında von Pirquet tarafından yapılmış olup, allerjik hastalıklarda histaminin etkisi 1910 yıllarından beri bilinmektedir. Ancak spesifik antagonistlerin bulunması, 1937 yıllarında Bovet

ve Straub tarafından başarılmıştır. Günümüzde de antihistaminikler allerjik hastalıkların kontrolünde tedavi edici yönü ile yer almaktadır. Egzamanın tedavisinde büyük bir yere sahip olan kortikosteroidlerin lokal olarak kullanımı 1950 yıllarına doğru olup Sulzberger ve Witten ilk olarak hidrokortizonu tedavide kullanmışlardır. 1950'li yıllardan sonra Mısır papirüslerine dayanılarak psoralenin bulunması egzama sınıflaması içinde yer alan kronik atopik dermatitin tedavisinde başarı ile kullanılan PUVA (fotokemoterapi) yönteminin geliştirilmesine öncülük etmiştir (9). Bütün bu gelişmeler ile birlikte, 1980'li yıllara kadar egzama tedavisi için, hekim reçetelerinde yapma ilaçların da yer aldığı, ancak söz edilen tedavi yöntemlerinin ve sentetik ilaçların bulunuşu ve bunların egzama tedavisinde de yer alması ile birlikte hekim reçetelerinde yapma ilaçların zamanla unutulduğu görülmüştür.

Aşağıda egzama tedavisinde kullanılan yapma hekim reçetelerinden bazı örnekler verilmiştir :

1) Rp

Acide salicylique	0.50 gr.
Glycérole d'amidon	30 gr
Oxyde de Zinc	5gr.
Acide Phenique Pure	0.50 gr.
Sous nitrate de bismuth	3 gr.
S : Us. Ext.	

Bu reçete pomat tipi bir preparat olup dışardan egzamalı deriye sürülür. Bu preparatta buğday nişastası ve gliserin vardır. Acide phenique ise antiseptiktir.

2) Rp

Goudron de Houille	2 gr.
Teinture de benJoin	2 gr.
Acide salicylique	3 gr.
Extrait hammamelis	4 gr.
Extrait de belladon	1 gr.
Poudre de Talc	10 gr.
Menthol	1 gr.
Lanoline	20gr.
Vaseline	20 gr.
S : Us.Ext.	

Bu reçete, belirtilen miktarların karıştırılmasıyla elde edilen bir pomattır ve egzamalı deriye sürülür. Goudron de houille, maden kömürü katranı olup antiseptiktir. Diğer maddelerin de antiseptik özellikleri vardır.

3) Rp

Oxyde de Zinc	10 gr.
Ichtyole	1 gr.
Acide Salicylique	0.30 gr.
Vaseline	30 gr.
S : Us. Ext.	

Bu reçetede bulunan ilaçlar belirtilen miktarlarda karıştırılır ve egzamalı deriye dışardan sürülür.

4) Rp

Goudron de bismuth	4 gr.
Oxyde de Zinc	8 gr.
Acide Salicylique	0.30 gr.
Borax	4 gr.
Amidon	5 gr.
Vaseline	15 gr.
Lanoline	15 gr.
S : Us. Ext.	

Pomat tipi olan bu preparat egzamalı deriye dışardan sürülür (36).

XX. yüzyılın ilk üç çeyreğinde egzama tedavisindeki gelişmelere ve günümüz modern tıbbının yaklaşımına gelince, 1935-1975 tarihlerine ait çeşitli tıbbi dergilerde, konunun uzman hekimleri tarafından yazılmış olan makalelerden alınan bilgiler incelenmiştir. 1935 tarihli bir makalede çocuklarda, su-tuz-protein metabolizması bozukluğu, artrit gibi romatizmal hastalıkların egzamaya zemin hazırladığı ve bazı egzamaların sadece alınan gıdalara karşı duyarlılıktan kaynaklanabileceği belirtilir. Bazı gıdaların alınmaması gerektiği üzerinde durulup, çok sık, sıcak ve kireçli sularla banyonun deride tahriş yapabileceği vurgulanmıştır. Egzamalı çocuklarda kepek, papatya, meşe kabuğu, permanganat banyoları önerilir (37). Görüldüğü gibi bitkisel drogların kullanımı dönemin modern tıbbında yer almaktadır.

Bunların dışında egzamanın klinik formlarına göre hekim reçetelerinde farklı yapma ilaçların kullanılmakta olduğu görülür. Örneğin :

Sulantı, sızıntı ve kabuklanma olduğunda :

%1-1,5 luk solution acetate dalumine (Burow)
%1 aside borique ve
ılık çay pansumanı

İltihaplanma olan olgularda:

Liqueure du Burow	a	2%	10 gr.
Anesthesine			1 gr.
Vaseline			
Lanoline	aa		10 gr.

İltihapsiz, kabuksuz, sızıntılı olgularda :

1) Talc

Oxyde de Zinc			
Glycerine	aa		20 gr.
Sous nitrate de bismuthe			10 gr.
Menthol		0.1-0.2 gr.	
Eau distillee			100 gr.

2) Talc

Amidon	aa		20 gr.
Lanoline			2 gr.

3) Ichtyol

Oxyde de Zinc			1 gr.
Talc			
Vaseline			
Lanoline	aa		10 gr.

4) Goudroline

Oxyde de Zinc			0.5 gr.
Cerat blans sans eau			5 gr.
Axonge graiche	6 gr.		

kullanılır.

Bunların dışında Kalsiyum (Ca^{+2}), kaşıntı ve uykusuzluğa karşı ise sedatif etkili ilaçların verilebileceği önerilmektedir (37). 1937 tarihli bir çalışmada, çocuklarda görülen egzamada oral yolla alınan A vitamini ile özellikle kış mevsimi süresince şikayetlerinin görülmediği belirtilmektedir (38). A vitamini, deri keratinizasyonunu artırıcı özelliğe sahip olduğundan egzamalı derinin iyileşmesinde yardımcı olacaktır.

Yüzyıllar boyunca özellikle deri hastalıklarının tedavisinde kullanılmış olan kükürt ve katran içeren hekim reçetelerindeki yapma ilaçlar, XX. yüzyılda da kullanıldı. Kükürt, antiparaziter (gale), antiseptik (pyodermidler ve dermoepidermitler), antiboreik (seборе, alopesi, akne), kerolitik

(psoriasis), keratoplastik (egzama), desansibilizan ve laksatif etkilere sahiptir. Ayrıca kükürdün, ne zaman kerolitik ve ne zaman keratoplastik etki edeceği dozuna ve etki süresine değil, derinin kimyasal reaksiyonuna bağlıdır. Kükürdün etkisi ise özellikle alkali reaksiyonda belirgindir (20, 39). Normal deri Ph'sı 5.1-5.3 arasındadır. Bu da onu dış etkilere ve patojen bakterilere karşı korur. Asit manto deriyi fiziksel etkilere karşı koruyan keratinizasyon için gereklidir. Oysa deri ph'sı kuru egzamada 6-6.5, sızıntılı egzamada ise 7-7.5 olur (40). Egzamalı derinin alkali olduğu göz önüne alındığında kükürdün etkisi anlaşılabilir. Egzamanın tedavisinde kullanılmış olan kükürt içeren formlere örnek olarak :

1) Lait de soufre Darier:

Hyposulfite de soude			2.5 gr.
Bisulfate de soude			
Gomme arabique	aa		2 gr.
Fucus en poudre (agar)			0.1 gr.
Eau distillee			130 gr.
Extrait da violettes			
Glycerine	aa		10 gr.

2) Posyon (Potion)

Hyposulfite de soude			20 gr.
Sirope d'ecorces d'oranges ameres			100 gr.
Eau distillee	Q.S. pour		310 gr.

3) Kükürtlü Sulu Pudra

Soufre precipite			5 gr.
Recorcine			1,5 gr.
Oxyde de Zinc			
Talc			
Glycerine	aa		20 gr.
Eau distillee			100 gr.

verilebilir (19).

Kükürt, katran ile karıştırıldığında keratoplastik etki eder. Bu da katranın kükürdün etkisini arttırdığının göstergesidir (20). **Plinus** ve **Galen** ile başlayan katranın deri hastalıklarında kullanımı, ortaçağda tamamen unutulmuş, XIX. yüzyılda **Hebra**, **Wilkinson** ve **Bazin** tarafından tekrar tedavide yerini almıştır (34). Katran ağır kokusu ve çamaşırları siyaha boyaması nedeniyle kullanımı hoş olmayan bir maddedir. Egzamanın sınıflaması içinde yer alan atopik dermatitin akut

safhasında hücre içinde ve arasında fazla miktarda sıvı toplandığından tedavide esas olan bu sızıntıyı kesmek olmalıdır. Bu amaçla kullanılan kurutucu solüsyonlardan biri de taş kömürü katranı ile hazırlanan solüsyondur:

Coal Tar Solüsyonunun bileşimi :

(Goudron de houille sol.)

Goudran de houille 200 gr.

Twin 80 50 gr.

Alcool 0,5 ad 1.000 cc

Bu solüsyondan 10 cc vücut ısısındaki bir küvet suya ilave edilerek, 15-30 dakika banyo yaptırılır. Görüldüğü gibi, katran., akut safhaya özgü sızıntının kurutulmasında pansuman şeklinde uygulanır. Aynı zamanda, kronikleşmiş olgularda katranın antienflamatuar ve zayıf antiseptik etkilerinden yararlanılabilir. Buna örnek olarak :

Goudron de houille 3-5 gr.

Vaseline blanche Qs ad 100 gr.

verilebilir (41).

1950'li yıllara doğru kortikosteroidlerin lokal olarak deri hastalıklarının tedavisinde kullanılmaya başlanmasıyla egzama tedavisinde de yeni bir dönemin başladığını söyleyebiliriz. Böylece yapma ilaçların yerini zamanla fabrikasyon tipi sentetik ilaçlar almaya başlamıştır.

İlk kez 1960 yılında **J. Grab** tarafından uygulanmaya başlanan oklüzyon tedavisi kronik egzama tedavisinde de kullanıldı. Oklüzyon tedavisinin esası, kortizonlu merhem sürülen derinin hava ile temasını kesecek şekilde kapatılarak allerjik etkisi olmayan plastik kağıt veya ince naylonla sarılmasıdır. Böylece oluşan nemin buharlaşmasına engel olunarak, ilacın absorpsiyonu artırılabilir gibi, likenifiye olmuş deriyi masere ederek iyileşmesini hızlandırır (41, 42). Egzama tedavisinde ilaç kullanımının yanı sıra diyetle verilen önem ilkçağlardan günümüze değin süregelenmiştir. Asit yapıcı diyetlerin yararın iyileşmesini hızlandırmalarına karşı deriyi tahrişlere hassas kıldığından egzamada alkali diyetlere yer verilmesi önerilir. Aynı zamanda tuz alımının azaltılması ile organizmada sodyum azalacağı için antiallerjik etkinin ortaya çıkacağı belirtilir (43).

Günümüzde uygulanan tedavinin amacı tetikleyici faktörler ve pruritusun azaltılması, enflamasyonun baskılanması, derinin yağlanması ve anksiyetenin hafifletilmesidir. Hastanın bulunduğu ortam aşırı nemli olmamalı, ısı sabit tutulmalı, giysiler absorban, non-irritan, pamuklu olmalıdır. Yünlü çamaşır giyilmemelidir. Giysiler sabunla yıkanarak, çok iyi durulanmalıdır. Hasta için en ideali ılık ve kuru bir iklimdir. Alkali sabun ve şampuanlarla yıkanmadan kaçınılmalı, nötr sabun ve şampuan kullanılmadığıdır. Pudra, losyon ve alkali solüsyonlar ise kontrendikedir. Banyodan sonra ve günlük yaşamda nemlendirici kullanılması, derinin yağlanması önerilir. Sekonder enfeksiyonun geliştiği durumlarda sistemik antibiyotik verilir. Topikal antibiyotikler duyarlılığa yol açabileceği için kullanılmamalıdır. Akut sızıntılı dönemde, kurutma amacıyla sulu pansuman uygulanır (Burow solüsyonu kullanılabilir). Eau de Goulard ya da Solüsyum Aluminium acetat kompresleri (%3-5) kullanılabilir. Lezyonda erode sahalar varsa kurutucu olarak çinkolu solüsyon ya da suda hazırlanmış %5'lik gentien de violet ile saha boyanır. Topikal kortikosteroidli krem ve pomatlar egzamanın tipi ve formuna göre uygun olarak tercih edilir. Uzun süreli sistemik kortikosteroid kullanımının tedavide yeri yoktur. Çok şiddetli akut hücrelerde kısa süreli kullanılabilir. Sistemik tedavide oral antihistaminik kullanımı kaşıntıyı çoğu kez giderir, anksiyeteyi azaltır, uyku verir. Özellikle yaygın lezyonları bulunan ve şiddetli kaşıntısı olan bebek ve çocuklarda çok gereklidir. Çocuk bezi dermatiti (pişik) olarak da adlandırılan diaper dermatitte çocuk bezinin sık değiştirilmesi, irritasyonu önlemek için deri ile idrar ve feçesin temasını kesen Oxide de Zinc içeren pomatlar önerilir. Monilya eşlik ediyorsa tedaviye antimonilyal preparatlar eklenir. Atopik egzamanın inatçı kronik olgularında fotokemoterapi (PUVA) yararlı olabilir. Yumuşatıcılar ve katranla birlikte UVB uygulaması da yarar sağlayabilir. Katranlı preparatlar, kronikleşmiş lezyonlarda yardımcı tedavi olarak kullanılır (4,5).

Sonuç

Bu araştırmada, egzama tedavisinin tarihi gelişimi ilkçağlardan günümüze değin araştırıldığında, tedavide bir çok bitkisel, hayvansal ve madensel drogların yanı sıra kan alma, dağlama, akupunktur,

diyet ve kaplıca tedavilerinin de uygulandığı görülmektedir. Humoral patolojiye dayalı tıp anlayışının, egzamanın tedavisinde 19. yüzyıla kadar sürdüğü tespit edilmiştir. Laboratuvar ve teknik olanakların gelişimi ile birlikte deri hastalıklarının ve egzamanın sınıflaması sonucu tedavide yeni bir dönemin başladığı görülür. Böylece hekim reçetelerinde yer alan yapma ilaçların ve halk tedavisi uygulamalarının yerini fabrikasyon tipi ilaçlar almıştır.

KAYNAKLAR

- Aksungur VL, Günıştı S. Ekzema-Çok Sayıda Kabukcuk ile Yakacak Kepek Gösteren Sayırlık. *Dermatose* 2002; 1 (1): 34-42.
- Atal A. Eczema'nın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* 1972; 8(2):1128-30.
- Atmanoğlu N. *Kontakt Dermatitler*. İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1988: 1.
- Aksungur VL. Ekzema. In: Aksungur VL, Acar MA, eds. *Deri Sorunlarında Basamak Basamak Tanı ve Öneriler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 1999: 77,79.
- Turanlı AY. Ekzema. In: Tüzün Y, Kotoğyan A, Aydemir EH, Baransü O, eds. *Dermatoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1994: 266.
- Behçet H. *Deri ve Frengi Hekimliği (Açılış Dersi)*. *Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi* 1934; 1(1): 4,10.
- Garrison FH. *The Nineteenth Century: The Beginnings of Organized Advancement of Science. History of Medicine*. Philadelphia: WB Saunders Company, 1929: 416,417,434.
- Kemahlı H. Ekzemalarda Grup Allerjisi. *Deri ve Zührevi Hastalıklarda Yenilikler I. Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974: 145.
- Köşlü A. *Dermatoloji*. In: Unat EK, eds. *Dünya'da ve Türkiye'de 1850 Yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi*. İstanbul: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları No:4, 1988: 69-71.
- Kınacıgil RT. *Dermatolojide Corticosteroidler*. *Ege Tıp Cemiyeti Mecmuası* 1963; 1(7):39.
- Köksal O. Yeni Bir Kortikosteroid Krem İle Yapılan Çalışmalar. *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* 1971; 7(20):38.
- Erdemir AD. *Halk Hekimliğinin Tanımı, Tarihi Gelişimi ve Özellikleri*. *Tıp Dünyası* 1985; 58(675):193,203.
- Şehsuvaroğlu BN. *Eczacılık Tarihi Dersleri*. İstanbul: Hüsniyat Matbaası, 1970: 31, 57, 59, 76, 82, 92, 128, 185, 200, 283.
- Donbaz V. Mezopotamya'da Hastalık Belirtileri. In: Hatemi H, Kazancıgil A, eds. *Tıp Tarihi Araştırmaları 6*. İstanbul: Arma Yayınları, 1996: 97,100.
- Gökçe N, Kazancıgil R. Edirne Yöresi Tıbbi Folkloru. In: Hatemi H, eds. *İstanbul: Tıp Tarihi Araştırmaları 7*, 1998: 182.
- Singer C, Underwood EA. *A Short History of Medicine*. Oxford: Clarendon Press, 1962: 7, 14, 101, 286, 377, 673.
- Atabek M, Görkay Ş. *Başlangıçtan Rönesansa Kadar Tıp Tarihi*. İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık, 1998: 34, 74, 91, 97, 105, 110, 119, 148, 163, 200, 223, 238.
- Erdemir AD. *Mısır Çarşısı Drogları*. İstanbul: Sermet Matbaası, 1975: 35, 37, 40, 68, 73, 76, 99, 108, 120, 134.
- Levey M. *The Medical Formulary or Aqrabadhin of Al-Kindi*. London: The University of Wisconsin Press, 1966: 46, 66, 70, 322.
- Urus BR. *Dermatolojide Kükürt*. *Pratik Doktor* 1937; 10: 145.
- Erdemir AD. İbn-i Sina'nın Bazı Droglar Hakkındaki Fikirleri ve Bunların Tıbbi Folklorumuz Bakımından Önemi. *Uluslararası İbn Türk, Harezmi, Farabi, Beyruni ve İbn Sina Sempozyumu*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını sayı:42, 1990: 358, 359, 361.
- Erdemir AD. *Folklorik Tıpta Sülük Kullanımı ve Evrimsel Gelişimi*. *Tıp Fakültesi Mecmuası* 1979: 42: 527.
- Ünver S. *Merhem Üzerine*. *Tıp Tarihi Yıllığı II*. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaası, 1983: 87.
- Bayat AH. *Türk Tıp Tarihinde Akupunktur ve Moksa (Dağlama) Tedavisi*. In: Sarı N, Hatemi H, eds. *Tıp Tarihi Araştırmaları 3*. İstanbul: Arma Yayınları, 1989: 56,57.
- De La Fuye R. *Akupunktur Uygulaması ve Etkileri*. Ülkü O, çev. . Ankara: Fransız Üniversiteleri Yayınları, 1999: 1.
- Harmanyeri Y, Doğan B. *Besin Allerjileri*. In: Aydemir EH, Onsun N, eds. *Dermatolojide Gelişmeler 4*. İstanbul: Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği, 1999: 61,62.
- Karagöz Ş. *Eski Çağlarda Tıp Tarihine Genel Bakış*. In: Hatemi H, Kazancıgil A, eds. *Tıp Tarihi Araştırmaları 6*. İstanbul, 1996:102,103.
- Tat L. *Deri Hastalıkları*. Ankara: Yeni Matbaa, 1959: 274-276,532.
- Remzi R. *Kara ve Deniz Ordularında Hamam ve Yıkama*. *Askeri Sıhhiye Mecmuası* 1935; 64(10): 89.
- Tunçer Ö. *Dermatolojide Psikosomatik Yaklaşım*. In: Oğuz O, Serdaroğlu S, eds. *Dermatolojide Gelişmeler*. İstanbul: Deri ve Zührevi Hastalıklar Derneği, 1998: 138,139.
- Arkan A. *Cilt Hastalıkları ve Psikosomatik Tababet*. *Ege Tıp Cemiyeti Mecmuası* 1960; 1(5):23.
- Koptagel-İlal G, Kazancıgil A. *Orta Doğu ve İslam Dünyasında Bilimsel Düşünce ve Psikosomatik Hekimlik Kavramının Tarihsel Temeli*. *Cerrahpaşa Tıp Fak. Dergisi* 1981; 12:622-6.
- Dereli A. *Allerji Nedir, Teşhis ve Tedavi Metodları*. *Ankara Numune Hastanesi Bülteni* 1969; 10 (5,6): 791.
- Urus BR. *Dermatolojide Katran*. *Pratik Doktor* 1938;10: 139.
- Sigerist HE. *The Social History of Medicine*. In: Marti- Ibanez F, eds. *On The History of Medicine*. New York: MD Publications Inc., 1960: 26,28.
- Erdemir AD, Namal A. *Ana-Çocuk Sağlığı Hizmetlerinin Köyle-rimize İndirilişinde Bir Öncü, Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı Dr. Saadet Yardım ve Edirne'de İki Kuşak Hekim (Baba ve Kızı) Tarafından Kullanılmış Yapma Reçete Örnekleri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, 2001: 140-2.
- Kunt B. *Süt Çocuğu Ekzaması, Teşhis ve Tedavinin Ehemmiyeti*. *Askeri Sıhhiye Mecmuası*, 1935; 64(10):51-8.
- Barın M. *Çocuklarda Dermatit ve A Vitamini*. *Dirim* 1937; 12(9):169,170.
- Köşlü A, Demirhan A. *Dermatolojide Kükürt (Tıp Tarihinde ve Günümüzde)*. *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* 1980; 14 (1): 54,56.
- Güven KC. *Farmasi ve Teknolojisi*. İstanbul: Hüsniyat Matbaası, 1972: 127.
- Seler V. *Bebek ve Çocukluk Yaşlarında Görülen Atopik Dermatitin Oluş Mekanizması ve Tedavisi*. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1968; 11(1): 155,156.
- Güney O. *Kronik Dermatitlerin Oklüzyon Metodu (Fluocinolone ve Plastik Kağıt) İle Tedavisi*. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1966; 9(1): 261.
- Tat L. *Dermatolojide Diyet Problemi*. *Deri Hastalıklarında Yenilikler I. Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No 313, 1974:124,125.

Geliş Tarihi: 27.02.2003

Yazışma Adresi: Dr.Elif ATICI
Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi
Deontoloji AD, BURSA
elifatici@uludag.edu.tr